

DE FRIESE WADDENKUST LAND VAN WIND EN WATER

---

*Hoe verder naar het noorden in Friesland,
hoe leger het wordt. tot het land ophoudt
en er helemaal niets overblijft. Aan de
Friese Waddenkust waan je je af en toe
alleen op de wereld. omgeven door
slik, kwelders, mosselbanken en duinen
waar het altijd waait.*

BAS VAN OORT (TEKST EN FOTO'S) TROK ZIJN VUILSTE SCHOENEN AAN
EN TROK DE FRIESE MODDER IN.

Ik weet niet wat zwaarder is op dit moment. De tegenwind die de regen keer op keer in mijn gezicht slaat, of het zompige slijk waar mijn schoenen elke stap opnieuw in vast worden gezogen. Alsof ik loop op gootsteenontstoppers, zo moet ik me losrukken van de zeebodem. Ondertussen sijpelt het water al een uur lang aan alle kanten naar binnen. Langs de randen van de capuchon van mijn regenjas, door de kiertjes bij de mouwen. Volledig doorweekt ben ik, zeiknat van top tot teen.

Het is enkel de fysieke inspanning die mijn lichaam warm houdt. De zware stappen door de modder en klei die mijn bloed laten stromen. En het is heerlijk. Eenmaal terug op de kant kan ik me de laatste keer niet herinneren zo'n voldaan gevoel te hebben gehad na een wandeling door de buitenlucht. Vergelijkbaar met een hike door de bergen, waar je ook altijd berekend moet zijn op wisselende omstandigheden en het idee van avontuur continu door je hoofd zweeft.

LOPEN OVER WATER

Vier uur eerder. Als er iets typisch is voor het uiterste noorden van Nederland, dan is het wadlopen. Wandelen over de bodem van de Waddenzee, die twee keer per dag droogvalt door de getijdenwisselingen. Een unieke ervaring, de Waddenzee is niet voor niets Unesco-werelderfgoed, en daarom staan we begin van de middag klaar bij Café de Kalkman in het dorpje Wierum. Aan de voet van de zeedijk die het einde van Nederland markeert, kijk ik naar de lucht en hoop ik ergens dat er wordt besloten de tocht af te blazen. Maar niets van dat. Friezen zijn niet bang voor een beetje water. Herman, Kjeld en Hans, drie leden van de lokale wadloopvereniging die de tocht vandaag begeleiden, zijn duidelijk. We gaan naar een wachtpost op Engelsmanplaat, een zandplaat tussen de eilanden Ameland en Schiermonnikoog op een kilometer of vijf van de kust. Herman lacht, ondanks de regen. "Weet je wat het mooiste van wadlopen is? Je laat je zorgen aan de kant. Elke keer weer. Dit is al mijn 34e tocht. Dit jaar. En iedere keer geniet ik er opnieuw van."

Wadlopen blijkt een kwestie van overgave. Je gaat nat worden, en vies, en alleen als je daar aan toe kunt geven beleef

je er plezier aan. Dat gebeurt snel, al direct na de eerste keer door kniehoog water waden. Onderweg is het flink doorlopen, om te voorkomen dat het getijde ons inhaalt. Maar ondertussen is er ook genoeg te zien. Kokkels bijvoorbeeld, kleine schelpen die veel gegeten worden en zelf van plankton leven. Door het eb zijn enorme mosselbanken blootgelegd en we proeven zelfs een oester die ter plekke door Herman wordt opengesneden. Als we daarna weer verder banjeren, legt Kjeld uit waarom wadlopen zo goed bij Friesland past. "Dit is vrijheid. En de Waddenzee is een stuk natuur om echt trots op te zijn, zo bijzonder. Kijk nou om je heen. Dit vind je bijna nergens anders."

Ik kijk naar het zilvergrijze wolkendek die de horizon heeft uitgegumd, naar de leegte zonder eind. Omdat er soms een laagje water op de bodem staat, lijkt het af en toe net alsof we kalme zee doorkruisen. Soms lopen we naast elkaar, dan weer kiest iedereen voor een moment zijn eigen weg. Die repeterende oneindigheid heeft bijna iets hypnotisch, zo in je eentje. Om me heen is niks, ik voel me het centrum van het universum.

VERLICHTING IN FRANEKER

Het centrum van het universum ben ik niet, dat is Franeker. Zo werd 235 jaar geleden gedacht in ieder geval, door een amateurastronoom die zijn tijd ver vooruit was. Dat verhaal wordt inmiddels meerdere keren per dag verteld, aan tienduizenden bezoekers per jaar, op de plek waar het allemaal begon. Hoe het gaat? Zoals zo vaak in de middeleeuwen begon de vooruitgang met onnodig bericht over rampspoed. Het einde ter tijden werd verwacht, omdat op de vroege ochtend van 8 mei 1774 Mercurius, Mars, Jupiter, Venus en onze maan dicht bij elkaar aan de hemel stonden. Een Friese predikant wist zeker dat de aarde hierdoor uit haar baan geslingerd zou worden en zou verbranden in de zon. Eise Eisinga, in die tijd vooraan-

staand burger in Franeker, geloofde daar niks van. Al jaren had hij zich verdiept in astronomie en sterrenkunde, en om het tegendeel te bewijzen bouwde hij eind achttiende eeuw in zijn woonkamer een werkend planetarium.

Op zijn plafond schilderde hij een zonnestelsel op schaal, waarbij één millimeter gelijkstond aan een miljoen kilometer in de werkelijkheid. Hij bracht wijzers aan, hing planeten aan touwtjes die door uitgezaagde sleuven om elkaar heen bewogen en binnen zeven jaar draaiden planeten en manen om de zon, precies zoals dat in het universum ook gebeurt. Eisinga rekende onder meer uit dat de maan in 29,5 dag om

de aarde draait, hoe laat de maan opkomt en ondergaat, en dat het gemiddeld 48 minuten per etmaal verschilt. En terwijl ik er met mijn hoofd in mijn nek naar sta te kijken, denk ik terug aan ons avontuur op het wad en besef ik dat deze twee zaken meer gemeen hebben dan je op het eerste gezicht zou denken. De maan bepaalt het tij. Zonder eb en vloed zou wadlopen onmogelijk zijn en de Waddenzee geen wereldgergoed. En dan verbaas ik me weer over dit plafond in een woonkamer in Franeker. Werkelijk alles klopt. Tot op de dag nauwkeurig werkt het planetarium nog steeds, en daarmee is het Eise Eisinga Planetarium het oudste nog werkende planetarium ter wereld.

EEN VOORSTAD VAN LONDEN

Franeke mag dan ooit het centrum van het universum geweest zijn – het was eind 16e eeuw zelfs de tweede stad in Nederland met een universiteit – de Friese poort naar de rest van de wereld ligt toch echt een paar kilometer verderop. Harlingen stond ruim tweehonderd jaar lang in de schaduw van buurman Franeke, maar dat veranderde na de opkomst van de scheepvaart. "Sterker nog, na Amsterdam en Rotterdam was onze haven een tijdlang de belangrijkste van het land." Aan het woord is Aneke Visser, geboren en getogen in Harlingen en net als elke andere Fries trots op haar afkomst. Al ligt dat hier net wat anders. Visser: "Wij voelen ons helemaal geen Fries, wij voelen ons Harlingers. Daarna Nederlander en dan pas Fries. We hebben ook een eigen dialect. Het stamt allemaal uit de tijd dat Harlingen een belangrijke rol in de handel zeevaart speelde. Onze blik was meer op Nederland en de rest van de wereld gericht dan op

het Friese achterland. Harlingers hadden dagelijks contact met Engeland, in de haven werden allerlei talen gesproken. Ze noemden het zelfs een voorstad van Londen, al zullen ze in Londen tegenwoordig niet zo veel meer van Harlingen weten." De voorzitter van de cultuur-historische vereniging laat vervolgens in vogelvlucht de stad zien. Dat de welvaart hier een tijdlang welig tierde is duidelijk zichtbaar in de binnenstad. De mooiste grachtenpanden volgen elkaar op, oude stadspakhuizen doen inmiddels dienst als appartementen. "Er zijn meer dan vijfhonderd rijksmonumenten in Harlingen, en dat voor een stad met slechts vijftienduizend inwoners", vertelt Visser niet zonder trots. Ze heeft er alle recht toe. Typisch Nederlandse architectuur uit de 17e en 18e eeuw, stuk voor stuk in puike staat, siert het straatbeeld van Harlingen. Het voelt alsof je door het centrum van Amsterdam loopt, maar dan met de rustige sfeer van een dorp.

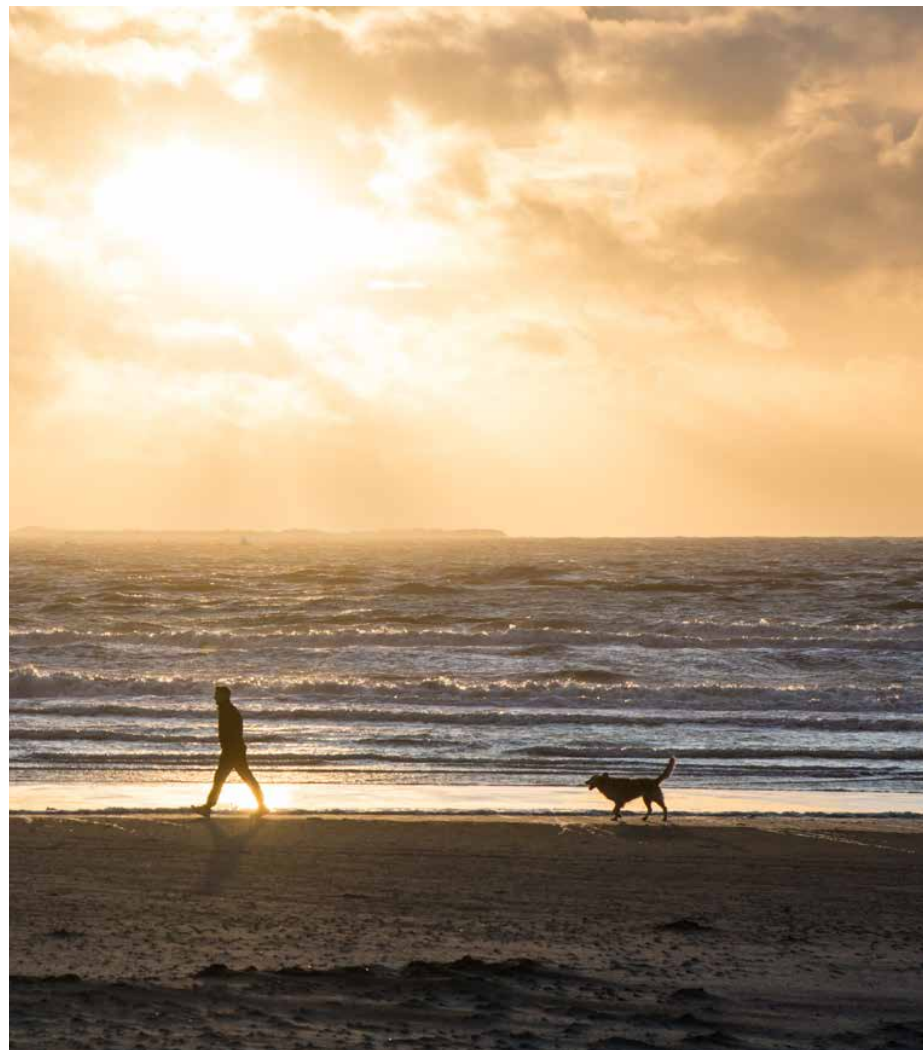

TUSSEN LAND EN ZEE

Buiten de steden in Friesland wordt het al snel weer leeg. Een open landschap van water en weilanden. Hier en daar zie je nog terpendorpen, nederzettingen die van oudsher op een stuk verhoogd land zijn geplaatst om droge voeten te houden in het geval van overstroming. Maar wat vooral opvalt: hoe verder naar het noorden, hoe minder er is. Tot de grens van het grote niets gemarkeerd wordt door een kilometerslange zeedijk. Erachter begint het water niet meteen: er liggen kwelders, open vlaktes die bij hoog water onder kunnen stromen. Een soort poldermoerassen waar planten als zeekraal, kweldergras en lamsoor groeien. Een paradijs voor vogels, die er in alle rust neerstrijken. Het is het allerlaatste stukje land voor de Waddenzee begint. Land dat eigenlijk al een deel van de zee is.

In hetzelfde proces zoals die kwelders zijn ontstaan, zijn ook de Waddeneilanden gevormd. Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog is het rijtje dat elke Nederlander op school heeft geleerd. Sterker nog, 'TVTAS' is misschien wel het bekendste ezelsbruggetje van het land. Vanaf Holwerd pakken we de boot naar Nes, in het centrum van Ameland. En hoewel het eiland nog geen tien kilometer voor de kust van het vasteland ligt, is het een bestemming op zich. Eentje met een eigen historie, en net zoals in Harlingen met inwoners die wel tot Friesland behoren, maar daar verder niet zo veel mee bezig zijn. Amelanders zijn Amelanders, en spreken Amelands.

AANBELAND OP AMELAND

Dat gevoel van zelfstandigheid komt niet uit het niets. In de roerige geschiedenis van het eiland, die volgens verhalen teruggaat tot de 9e eeuw, is Ameland zelfs een tijdlang een autonoom staatje in de Noordzee geweest. Er woonden voornamelijk vissers en walvisjagers, die vanaf hier de noordelijke zeeën afspeurden naar walvissen en pelsrobben. De bekendste opvarende destijds was Hidde Dirks Kat, een commandeur die een dagboek bijhield van een desastreuze reis naar Groenland, waarbij tien schepen in het ijs vergingen en hij als een van de weinige bemanningsleden pas na anderhalf jaar terugkeerde op zijn eigen eiland. De historie van kapiteins en commandeurs is trouwens nog steeds in het straatbeeld

van nu terug te zien. Steenrichels in de gevels van de huizen gaven destijds de rang van de bewoner aan. Hoe meer getanderanden in de gevel, hoe hoger de rang was. Zo zijn de huizen van de voormalige stuurmannen, kapiteins en commandeurs nog steeds te herleiden.

De vier dorpen op Ameland – Nes, Buren, Ballum en Hollum – zijn in de loop der tijd weinig veranderd, maar inmiddels is het vooral de natuur die de aandacht trekt. Uitgestrekte duinen aan de noordkant van het eiland, die uitkomen op brede, witte zandstranden. Waar je je, stampend in de tegenwind van de eerste najaarsstorm, even helemaal alleen op de wereld kunt voelen.

WADDENZEE WERELDERFGOED

De Waddenzee is de binnenzee tussen de Noordzee en het vasteland van Nederland, Duitsland en Denemarken. Van de in totaal tienduizend vierkante meter oppervlakte valt ruim tachtig procent droog bij eb, en blijven er zandbanken, slik, kwelders en polders over. Dat is uniek, nergens anders op de wereld veranderd zo'n groot gebied door de getijden. In de Waddenzee leven zeehonden, bruinvissen en schelpdieren, en het is de broedplaats en het overwinteringsgebied van tien tot twaalf miljoen vogels per jaar.

PRAKTISCH

ERHEEN

Harlingen ligt op iets meer dan 3 uur rijden van Gent, Holwerd op 3,5 uur. Vanuit Harlingen vertrekken veerboten naar de Waddeneilanden Vlieland en Terschelling. De boot naar Ameland gaat vanuit Holwerd. Tickets bestel je via www.wpd.nl, in het laagseizoen vanaf 13,60 euro per persoon. Toeslag auto: 86 euro. Door een goede busverbinding en overvloedig aanwezige fietsverhuur ter plaatse is een auto zeker niet nodig op het eiland.

ETEN, DRINKEN, SLAPEN

Op Ameland sloop Goodbye Magazine in Hollum in Bungalow Pharos, te boeken via www.vvameland.nl/overnachten. In

Dokkum in B&B De Koesfabriek (www.dekoesfabriek.nl). Het lekkerst eet je in Harlingen midden in de haven bij restaurant 't Havenmantsje (www.havenmantsje.nl). Aanrader in Hollum is Speciaalbiërcafé De Welvaart (www.dewelvaartameland.nl), ook voor lunch en diner.

MEER INFO

Wil je naar een van de Waddeneilanden in de zomer? Zorg dan dat je accommodatie en overtocht op tijd reserveert en boekt, want in de schoolvakanties is het een stuk drukker. Ook daarbuiten is het aan te raden je accommodatie vooraf al geregeld te hebben. Meer informatie is te vinden op www.visitwadden.nl. Meer info over Friesland: www.friesland.nl.